

Miljøkriterier for inkontinensartikler (bleier)

Versjon 2010-01-29

1. Produktgrupper

CPV-koder:

33141000 (Engangsartikler for ikke-kjemisk medisinsk bruk og hematologiske forbruksartikler),
33751000 (Engangsbleier til barn)

Dette dokumentet gjelder kjøp av inkontinensartikler: Bleier for beboere på institusjoner og i hjemmesykepleien, sitte- og liggeunderlag (kladder), truseinnlegg og barnebleier.

2. Miljøpåvirkning

Påvirkning		Tilnærming
<ul style="list-style-type: none">• Bruk av naturressurser Produksjon av råmaterialer som inngår i produktene vil ha forskjellig miljøpåvirkning.	→	Effektive produkter som imøtekommer brukernes behov gir god utnyttelse av ressursene. Krav om bleieoppfølgingsprogram for bl.a. opplæring i riktig valg av produkt for den enkelte bruker, gir mindre lekkasjer og dermed lavere miljøbelastning.
<ul style="list-style-type: none">• Kjemikalier Kjemikalier kan gi helse- og miljøskader, og påvirke klimaet det biologiske mangfoldet.	→	Leverandøren pålegges å ha system for dokumentasjon og oppfølging av kjemikaliebruk og kjemikalietilsetninger i råstoffer. Det stilles absolutte krav til kjemikalieinnhold i innsatsmaterialer i kravspesifikasjonen, samt at redusert kjemikaliebruk er et tildelingskriterium.
<ul style="list-style-type: none">• Avfall Det er ønskelig med avfallsminimering i den grad det er mulig.	→	Det stilles krav til emballasje. Komposterbare produkter kan oppnå plusspoeng i tildelingskriteriene.

Langt de fleste medisinske forbruksvarer er produsert av ikke-fornybare ressurser. Inkontinensprodukter er imidlertid i stor grad produsert av fornybare ressurser. For produkter laget av papirmasse, er reduserte utslipp, og økt bruk av råvarer fra bærekraftig skogbruk relevante forbedringsområder.

Det brukes gjerne mye emballasje (hovedsakelig engangsemballasje), og etter bruk utgjør produktene betydelige avfallsmengder.

Produktenes egenskaper og prestasjoner er svært viktig i miljøsammenheng, og helt essensielt for produktvalget. Et produkt som er godt tilpasset brukeren, og som ikke forskyver seg eller gir lekkasjer, vil være miljøeffektivt med lav ressursbruk totalt sett.

Det er utarbeidet kriterier for positiv miljømerking (Svanemerking) for slike produkter, som i stor grad er i samsvar med disse kriteriene. Det er imidlertid noen viktige forskjeller – bl.a. er det i disse kriteriene sterkere vektlegging av livsløpsvurderinger. Produkter som oppfyller Svane-kriteriene oppfyller derfor ikke automatisk også disse miljøkriteriene.

Absorpsjonsevne er en viktig faktor for inkontinensprodukter. Det er imidlertid ikke ønskelig med produkter som bruker mer absorpsjonsmateriale enn nødvendig. Man bør derfor ikke tillegge resultater av tester etter ISO 11948-1 (Rothwell-metoden) særlig vekt, da dette er testing under urealistiske laboratorieforhold som premierer materialintensive produkter.

Det finnes imidlertid en annen internasjonal standard – ISO 15621 Urine absorbing aids – General guidance on evaluation (under oppdatering), som kan være nyttig i en vurdering. I tillegg til standarden finnes det også to registre som spesifiserer brukergrupper med ulik grad av inkontinens og ulike kvaliteter av inkontinensprodukter:

- GAR-registeret, som er KS's (kommunenes) register
- UNSPEC, som er en mer internasjonal spesifisering

Det offentlige er den desidert største innkjøperen av medisinske forbruksvarer, så miljøkrav som blir stilt, vil gi en sterk signaleffekt i markedet. Hygiene- og inkontinensartikler selges også til privatmarkedet.

Viktige miljøfaktorer knyttet til inkontinensprodukter er råvarebruk ved produksjon og skifffrekvens. Riktig fordeling av absorpsjonsmaterialet i produktet, slik at man får optimal væskeabsorpsjon, gir god råvareutnyttelse, samtidig som skifffrekvensen kan reduseres – uten at det går ut over brukerens komfort. Dermed spares ikke bare ressurser, men også arbeidskostnader.

Livsløpstankegang er viktig for utvikling av produkter med lavere miljøpåvirkning. Produkters totale miljøpåvirkning kan bare måles ved å gjennomføre livsløpsvurderinger i samsvar med kravene i ISO-standard 14040-serien. Det er ønskelig med en vurdering av miljøpåvirkningen som omfatter hele livsløpet fra uttak av naturressurser, via produksjon av råvarer og ferdigprodukter (vugge til port) – eventuelt også distribusjon, bruk og avfallsdisponering (vugge til grav). Dersom en mindre del av livsløpet dekkes av vurderingen, må det spesifiseres. Viktig miljøpåvirkning av inkontinensprodukter er klimapåvirkning (Global Warming Potential – GWP), forsuringspotensial (Acidification Potential – AP) og overgjødslingspotensial (Eutrophication Potential – EP). Det er utarbeidet regler for hvordan livsløpsvurderinger av absorberende hygieneprodukter skal utføres – PCR¹ (produktkategoriregler).

3. Forslag til anskaffelsesprosess

De største miljøgevinstene oppnås ved gjennomføring av en grundig behovsvurdering hvor det defineres hva som er riktig kvalitet før innkjøpet skjer. Det vil normalt være betydelig variasjon i brukernes behov, slik at det må spesifiseres et antall varianter som dekker behovet. Det riktige kvalitetsnivået innarbeides deretter i kravspesifikasjonen. Erfaringsmessig spesifiseres det i anbudskonkurranser gjerne 5-6 produkttyper som pristilbudet baseres på, mens det i praksis er behov for kanskje 15-20 forskjellige kvaliteter. De spesifiserte kvalitetene som konkurransen baserer seg på, må være representative for de kvalitetene som vil bli brukt – både teknisk og økonomisk/volummessig. Noen ganger kan det derfor være nødvendig å spesifisere flere enn 5-6 produkttyper.

Kostnadene ved selve produktet er gjerne relativt lave i forhold til arbeidskostnader og andre kostnader knyttet til skift og vask av tøy og/eller sengetøy ved lekkasjer.

¹ PCR 2007:06, se <http://www.environdec.com/pageID.asp?id=131&menu=3,7,0&pcrId=242>

Inkontinensprodukter inngår ofte som elementer i en større anskaffelse med rammeavtale hvor de kostnadmessig kan utgjøre en begrenset del, mens de volummessig – ikke minst i avfallsfasen – er helt dominerende. Ut fra miljøhensyn anbefales det derfor å vurdere om disse produktene bør utgjøre en separat anskaffelse.

4. Anbefalte krav og kriterier

Miljøkrav og -kriterier som stilles, skal tas inn i konkurransegrunnlaget for offentlige anskaffelser. Dette vil være en del av konkurransegrunnlaget sammen med flere andre krav og kriterier.

Det grunnleggende prinsippet om forholdsmessighet, som fremgår av forskrift om offentlige anskaffelser (FOA) § 3-1 femte ledd, innebærer at de miljøkrav og -kriterier som stilles skal stå i forhold til kontrakten som skal inngås. Etter de grunnleggende prinsippene må kravene være relevante for den konkrete kontrakten, og dokumentasjonskravene som stilles skal også stå i forhold til kontrakten.

Dette medfører at noen av de miljøkrav og -kriterier som foreslås må tilpasses den konkrete anskaffelsen. Dette innebærer også at dokumentasjonskrav og -mengde må tilpasses anskaffelsens størrelse og type kontrakt. Noen kontrakter kan være komplekse selv om kontraktsverdien ikke er stor. Det vil si at det må vurderes helt konkret om foreslåtte krav og kriterier passer inn i den anskaffelsen som planlegges.

4.1. Kontraktens formål

Miljøansvarlig kjøp av inkontinensartikler: Bleier for beboere på institusjoner og til hjemmesykepleien; sitte- og liggeunderlag (kladder), truseinnlegg og barnebleier.

4.2. Teknisk spesifisering (Skal-krav til produkt og ytelse)

Alle produkter og artikler som tilbys skal være i samsvar med norsk lovgivning som gjelder for produktene².

4.2.1. Råvarer fra bærekraftig skogbruk

Minst et av følgende skal gjelde:

- a) 20 % av de trevirkebaserte råvarene til produktene skal komme fra bærekraftig skogbruk, eller
- b) 75 % av de trevirkebaserte råvarene til produktene skal være returfiber eller biprodukter som kutterflis eller sagflis eller
- c) en kombinasjon av 1 og 2: (% fiber fra sertifisert råvare $\geq 20 - 0,267 \times$ % returfiber eller biprodukter)

Dokumentasjonskrav: Dokumentasjon med sertifikat for fiberråvare fra sertifisert skogbruk³; alternativt annen egnet dokumentasjon så som egenerklæring med beskrivelse av fiberråvarens opprinnelse, lisens for svanemerket eller andre tilsvarende miljømerkeordninger.

² Se bl.a. forskrift om medisinsk utstyr: <http://www.lovddata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20051215-1690.html> og produktforskriften: <http://www.lovddata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20040601-0922.html>

4.2.2. Bleking av fluffmasse

- 1) Fluffmassen (cellulosemassen) skal være produsert av ubleket tremasse eller masse som er bleket uten klorgass (ECF- eller TCF-metoden⁴).
- 2) Utslipp til vann av AOX⁵ må ikke overstige 0,25 kg per tonn tremasse.

Dokumentasjonskrav: Erklæring fra produsent av fluffmassen som beskriver de nevnte forholdene; alternativt annen egnet dokumentasjon så som egenerklæring med nødvendig beskrivelse (f.eks. relevant teknisk data), lisens for svanemerket eller andre tilsvarende miljømerkeordninger.

4.2.3. Viskose

- 1) Viskose skal være produsert av ubleket tremasse eller masse som er bleket uten klorgass (ECF- eller TCF-metoden – se fotnote 3).
- 2) Utslipp til vann av forbindelser som bidrar til kjemisk oksygenforbruk (COD) i resipienten ved nedbrytning, skal ikke gi et COD som er høyere enn 10 kg per tonn regenerert cellulose.

Dokumentasjonskrav: Erklæring fra produsent av viskose som beskriver de nevnte forholdene; alternativt egenerklæring med nødvendig beskrivelse (f.eks. relevant teknisk data), lisens for svanemerket eller andre tilsvarende miljømerkeordninger.

4.2.4. Kjemiske tilsetninger

- 1) Bly, kadmium, kvikksølv, seksverdig krom; forbindelser av disse, samt tinnorganiske forbindelser, skal ikke forekomme i konsentrasjoner over 0,1 vektprosent av de komponentene de inngår i (for eksempel i plastbarriere).
- 2) Produktet skal ikke være tilsatt parfyme eller andre duftstoffer.
- 3) Produktet skal ikke inneholde acetater av tungmetaller.
- 4) Optisk hvitemiddel skal ikke være tilsatt papirmassen eller andre papirdeler som inngår i produktet.
- 5) Kolofonium (CAS-nr. 8050-09-7, 8052-10-6 eller 73138-82-6) skal ikke være tilsatt til produktet eller dets bestanddeler.
- 6) Alkylfenoler og alkylfenoletoksilater skal ikke være tilsatt i råvarer eller produkter.
- 7) Muskxylenere skal ikke være tilsatt i råvarer eller produkter.
- 8) Stoffer som benyttes skal ikke klassifiseres som kreftfremkallende, reproduksjonsskadelige, og/eller arvestoffskadelige, iht. forskrift om klassifisering, merking mv. av farlige kjemikalier (FOR-2002-07-16-1139 – samsvar med EU-direktiv 67/548/EEC), eller tilsvarende klassifisering i samsvar med EUs nye CLP-forordning (EC 1272/2008 om klassifisering, merking og emballering av stoffer og stoffblandinger).
- 9) Kjemikaliene og deres nedbrytningsprodukter skal ikke være klassifisert som miljøskadelige iht. forskrift om klassifisering, merking mv. av farlige kjemikalier (FOR-2002-07-16-1139–

³ FSC (Forest Stewardship Council), PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes), Levende skog, eller tilsvarende.

⁴ ECF – fritt for elementært klor (klordioksid benyttes som blekemiddel)

TCF – totalt klorfritt (ingen bruk av klor til bleking – her benyttes oksygen- eller hydrogengass)

⁵ AOX – absorberbare, organisk bundne halogener (i utslipp fra produksjonsprosessen)

samsvar med EU-direktiv 67/548/EEC), eller tilsvarende klassifisering i samsvar med EUs nye CLP-forordning (EC 1272/2008 om klassifisering, merking og emballering av stoffer og stoffblandinger).

- 10) Kjemiske produkter som benyttes i kroppsnære produkter skal ikke klassifiseres som allergifremkallende iht. forskrift om klassifisering, merking mv. av farlige kjemikalier (FOR-2002-07-16-1139– samsvar med EU-direktiv 67/548/EEC) eller tilsvarende klassifisering i samsvar med EUs nye CLP-forordning (EC 1272/2008 om klassifisering, merking og emballering av stoffer og stoffblandinger), se vedlegg.

Dokumentasjonskrav: Erklæring fra kjemikalieleverandører/råvareprodusenter om at ovenfor nevnte stoffer ikke inngår i produktene, eller har de nevnte egenskaper; alternativt egenerklæring med nødvendig beskrivelse (f.eks. relevant teknisk data), lisens for svanemerket eller tilsvarende miljømerke for inkontinensproduktet.

4.2.5. Plast

- Det skal ikke benyttes halogenholdig plast.

Dokumentasjonskrav: Erklæring fra produsent eller leverandør av plast, som viser at kravet oppfylles, eller annet egnet dokumentasjon så som egenerklæring med egnet beskrivelse (f.eks. relevant teknisk data), lisens for svanemerket eller andre tilsvarende miljømerkeordninger.

4.2.6. Emballasje

- Emballasjen skal ikke inneholde halogenholdig plast (for eksempel PVC).
- Papp og papir i emballasjen skal være produsert av returfiber, ublekt masse eller masse bleket uten klorgass (ECF- eller TCF-metoden – se fotnote 3).

Dokumentasjonskrav: Erklæring eller produktinformasjonsblad fra produsent eller leverandør av emballasje, som viser at kravet oppfylles; eller annen egnet dokumentasjon så som egenerklæring med nødvendig beskrivelse (f.eks. relevant teknisk data).

4.3. Kvalifikasjonskrav (Skal-krav til leverandøren)

4.3.1. Rutiner for miljøoppfølging

Leverandøren skal ha rutiner og systemer som sikrer styring med innsatsfaktorer som inngår i produktene, lav miljøbelastning ved utførelse av leveransen og korrekt og troverdig dokumentasjon.

Dokumentasjonskrav: Dokumentasjon skal gis på en av følgende måter:

- Beskrivelse (maks. to sider) av bedriftens policy, rutiner og systemer knyttet til valg av råvarer og leverandører, arbeid med kjemikalier – innhold, sporbarhet og håndtering; sporbarhet av skogbaserte råvarer, og minimering eller gjenvinning av emballasje.
- Hvis rutinene er beskrevet i virksomhetens kvalitets- eller miljøledelsessystem i henhold til ISO 14001 eller tilsvarende 3.-partsverifisert system, skal gyldig sertifikat og kopi av relevante rutiner fremlegges.

4.3.2. Krav om bleieoppfølgingsprogram

Leverandøren skal tilby et program for systematisk opplæring av ansatte i brukerinstitusjoner og hjemmesykepleien i riktig valg av produkt til den enkelte bruker, riktig skifffrekvens etc. Informasjon om aktuelle, nye produkter skal også inngå i opplæringen.

Dokumentasjonskrav: Leverandøren skal beskrive hvordan dette blir gjennomført med angivelse av hyppighet og ressursinnsats fra leverandørens side. Dette skal også dokumenteres med to referanseinstitusjoner med kontaktperson som kan kontaktes for verifisering.

4.4. Tildelingskriterier (Kan-krav)

Det gis ekstrapoeng for hvert av punktene som oppfylles:

4.4.1. Livsløpsvurderinger (LCA)

Det vil telle positivt at leverandøren kan dokumentere produktenes miljøpåvirkning med livsløpsvurderinger (LCA) utført i samsvar med ISO-standard 1440-serie, verifisert av uavhengig tredjepart.

Ved evaluering av dataene i LCA legges det vekt på produktets klimaeffekt (global oppvarmingspotensial – GWP), forsuringspotensial (AP) og overgjødslingspotensial (EP).

Dokumentasjonskrav: Kopi av livsløpsvurdering for tilbudte produkter.

4.4.2. Kjemiske tilsetninger

Det vil telle positivt at følgende kjemikalier som vurderes uønsket, ikke benyttes i produksjon av eller inngår i det ferdige produktet;

- a) Diklorbenzen – CAS-nr. 25321-22-6
- b) 2-Etoksietanol – CAS-nr. 110-80-5
- c) Klorerte løsemidler

Dokumentasjonskrav: Erklæring fra kjemikalieleverandører/råvareprodusenter om hvilke av de angitte kjemikaliene som ikke inngår i produktene, eller annen egnet dokumentasjon så som egenerklæring med nødvendig beskrivelse (f.eks. relevant teknisk data), lisens for svanemerket eller andre tilsvarende miljømerkeordninger, eller annen dokumentasjon fra testlaboratorier, som er akkreditert etter standardene i EN ISO/IEC 17 000-serien (tidligere EN 45 000-serien) eller tilsvarende internasjonale standarder, som dokumenterer alle punktene.

4.4.3. Superabsorbenter

Det vil telle positivt at følgende forhold knyttet til superabsorbenter (SAP) oppfylles:

- a) Superabsorbenter (SAP) som benyttes i produktene inneholder ikke mer enn 400 ppm (400 milligram per kg superabsorbent) restmonomer (ureagert akrylsyremonomer), eller mer enn 5 vektprosent vannløselige ekstrakter (monomerer og oligomerer av akrylsyre med lavere molekylvekt enn superabsorbentpolymeren).
- b) Superabsorbenter (SAP) som benyttes er ikke fremstilt ved polymerisering i løsemiddel.

Som analysemetode for restmonomer kan f.eks. ERT 410.2-02 Residual monomers, EDANA Recommended Test Methods benyttes; for vannløselige ekstrakter kan f.eks. EDANA method Ert 470.1-99 med en ekstraksjon på enten 1 eller 16 timer benyttes.

Dokumentasjonskrav: Erklæring fra kjemikalieleverandører/råvareprodusenter om at superabsorbenten oppfyller de oppgitte kravene, eller annen egnet dokumentasjon så som egenerklæring med nødvendig beskrivelse (f.eks. relevant teknisk data), lisens for svanemerket eller andre tilsvarende miljømerkeordninger, eller annen dokumentasjon fra testlaboratorier, som er akkreditert etter standardene i EN ISO/IEC 17 000-serien (tidligere EN 45 000-serien) eller tilsvarende internasjonale standarder, som dokumenterer alle punktene.

4.4.4. Polymerer

Følgende vil telle positivt:

- Bruk av polymerer (i bl.a. plast og superabsorbenter) som er fremstilt av fornybare råvarer (prosentvis andel angis).
- Ingen bruk av ftalater eller andre myknere i plast.

Dokumentasjonskrav: Egenerklæring.

4.4.5. Inneremballasje

Det vil telle positivt at volumprodukter til institusjonsbruk ikke er emballert enkeltvis (singelpakket).

Dokumentasjonskrav: Egenerklæring

4.4.6. Bleieoppfølgingsprogram tilpasset lokale behov

Det vil telle positivt at leverandøren har bleieoppfølgingsprogram som er tilpasset lokale behov⁶ i institusjonene som omfattes av anskaffelsen. Dette kan være interaktiv opplæring på internett eller DVD, skandinavisk-språklig støttetelefon, papirbasert opplæringsprogram, etc.

Dokumentasjonskrav: Egenerklæring med beskrivelse av leverandørens bleieoppfølgingsprogram med angivelse av hvordan dette vil bli gjennomført og med hvilke ressurser. Programmet skal dokumenteres med referanseinstitusjon. Institusjonsnavn og referanseperson med kontaktinformasjon oppgis. Leverandørens gjennomføringsevne bør dokumenteres.

4.4.7. Komposterbare bleier

Det vil telle positivt at bleiene med alle deres bestanddeler er fullstendig komposterbare.

Dokumentasjonskrav: Egenerklæring med understøttende dokumentasjon

⁶ De ansvarlige for anskaffelsen må vurdere hvilke krav som skal prioriteres ut i fra lokale forhold som frekvens av nyansettelse, kompetansenivå, språknivå, etc.

4.5. Kontraktskrav

- 1) Emballasje: Hvis norsk leverandør (produsent eller importør) benytter emballasje, skal det senest ved kontraktsinngåelse fremlegges dokumentasjon for at leverandøren er medlem i en returordning eller oppfyller forpliktelsen gjennom egen returordning, hvor emballasjen blir tatt hånd om på en miljømessig forsvarlig måte (Grønt Punkt Norge AS eller tilsvarende returordning).
- 2) Det skal foreligge utførlig bruksanvisning og produktinformasjon på norsk med bl.a. bruk og miljøinformasjon på de enkelte produktene som leveres.

5. Bakgrunnsmateriale

Følgende bakgrunnsmateriale finnes:

- Beskrivelse av medisinsk forbruksmaterieell i Panelets anbefaling 3/2006;
http://www.innkjopspanelet.no/Interne_dok/2006-11-08_Innkjopspanelet_-_Anbefaling_3-2006_-_Produktomrader.pdf
- Svanemerkets kriterier;
<http://www.svanen.nu/SISMABModules/Criteria/GetCriteriaFile.aspx?pgr=23>

Bakgrunn for arbeidet

Regjeringen lanserte i juni 2007 en handlingsplan for miljø- og samfunnsbevisste innkjøp. Spesielt står statlige anskaffelser i fokus. Handlingsplanen trådte i kraft 1. januar.2008. I handlingsplanen er medisinsk forbruksmaterieell et av de utvalgte produktområdene. For de utvalgte produkt-/tjenesteområdene skal det lages anbefalte kriteriesett.